

En ny ordning för asylsökandes boende (SOU 2022:64)

SKR:s sammanfattande ställningstaganden

- SKR ställer sig övergripande positiv till de samlade förslagen om åtgärder som syftar till att fler asylsökande ska bo på asylboenden.
- Förutsättningar för SKR:s hållning är att asylprocessen och tid i asylboende hålls så kort som möjligt och att glapp och otydligheter i lagen om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA) liksom i ersättningssystemen till kommuner och regioner åtgärdas.
- SKR anser vidare att Migrationsverkets ska ha ett reglerat uppdrag att samverka och samråda med kommuner, regioner och andra aktörer om asylboendens spridning, lokalisering och verksamhet.
- SKR anser det i anslutning till ett asylboende ska finnas förutsättningar och kapacitet för stöd och insatser, framförallt från Migrationsverket, men även från andra aktörer.
- SKR anser att regeringen också bör se över mottagandet efter uppehållstillstånd i syfte att få en bra struktur och hållbart system som främjar en jämn fördelning och bra integration.
- SKR anser att regeringen ska säkerställa en beredskap att vidta olika typer av åtgärder som underlättar anskaffning av boende vid högt mottagande. Att tillfälligt godta eget boende i en sådan situation måste vara ett sistahandsalternativ.
- SKR avstyrker förslaget att de bestämmelser i LMA som rör organiserad sysselsättning tas bort
- SKR understryker vikten av att regeringen och Migrationsverket agerar skyndsamt för att få bättre ordning och reda i asylmottagandet. Tidpunkt för ikraftträdande behöver anpassas till förutsättningar för att alla de olika åtgärderna är implementerade. Utvecklingen av mottagandet från Ukraina måste beaktas i utformning av övergångsregler.
- SKR förutsätter en dialog med regeringen om den aviserade översynen av systemet för ersättning till kommuner och regioner för insatser till asylsökande.

Allmänna synpunkter

SKR har välkomnat utredningen om ett initialt ordnat mottagande. Både åtgärder för att fler asylsökande ska bo i asylboende som behandlas i den nu aktuella remissen och uppdragen som ska redovisas i slutbetänkandet som handlar om en bredare översyn av lagen om mottagande av asylsökande (LMA). Det är angelägna delar där rätt åtgärder och förändringar sammantaget kan leda till bättre ordning och reda i mottagningssystemet och tydligare ansvarsfördelning mellan stat och kommun vad gäller sociala insatser till asylsökande.

Av utredningens direktiv framkommer också att regeringen ska tillsätta en s.k. bokstavutredningen för översyn av systemet för statlig ersättning till kommuner och regioner för deras insatser till asylsökande m fl. SKR vill framhålla vikten av enklare ersättningssystem med kostnadstäckning för kommuners och regioners insatser till målgruppen och andra kostnader till följd av mottagandet.

SKR ställer sig övergripande positiv till de samlade förslagen om åtgärder som syftar till att fler asylsökande ska bo på asylboenden. SKR understryker dock vikten av att asylprocessen effektiviseras och vistelsen i asylboende blir så kort som möjligt. Lång vistelsetid i asylboende får konsekvenser både för enskilda och samhället, både då familjer rotar sig och måste bryta upp efter uppehållstillstånd eller väljer att stanna trots sämre möjligheter till boende och arbete. En förutsättning för SKR:s hållning är också att glapp och otydligheter åtgärdas i den bredare översynen av LMA och att Migrationsverket får ett tydligt reglerat uppdrag att samråda och samverka om asylboenden med kommuner, regioner och andra aktörer. En spridning av asylboenden över landet bör eftersträvas i syfte att ta tillvara kapacitet och samtidigt främja en effektiv asylprocess, återvändande efter avslag eller bra bosättning och fördelning efter uppehållstillstånd.

Som komplement till denna utredning anser SKR att regeringen också bör se över mottagandet efter uppehållstillstånd i syfte att få en bra struktur och hållbart system som främjar en jämn fördelning och bra integration.

Avsnitt 4.2 Asylsökande ska tilldelas en plats på ett asylboende

SKR delar utredningens bedömning att det finns starka skäl för att åstadkomma en ordning där fler asylsökande bor på asylboende och att det krävs genomgripande förändringar av mottagningssystemet för att lyckas med det. En viktig utgångspunkt är att boende på asylboende ska vara normen och att ebo inte längre är ett uttryckligt alternativ. För att nå dit vill

SKR understryka vikten av att föreslagna åtgärder genomförs samlat, att det finns en ändamålsenlig organisation för mottagandet på plats och en lokalisering och utformning av asylboenden som stödjer den nya ordningen (se även kommentar under Allmänna synpunkter till avsnitt 4.8 nedan). För Migrationsverket kommer det innebära ett helt nytt arbetssätt och förhållningssätt. Statens styrning och uppföljning av mottagningssystemet behöver ha fokus på och stödja den utvecklingen.

Avsnitt 4.3.2 Undantag från villkoret i enskilda fall

Utredningen föreslår att villkoret att bo på asylboende inte ska gälla asylsökande som bor tillsammans med nära familjemedlemmar som är bosatta i Sverige eller vid synnerliga skäl för att inte bo på asylboende. Som synnerliga skäl anger utredningen bland annat ensamkommande barn som fyller 18 år under asylprocessen eller som Migrationsverket bedömer är vuxna, och som går i skola i kommunen. SKR ser ett behov av att det klargörs att det inte avser någon förändring vad gäller att kommunens ansvar och ersättning för att tillhanda boende och vård i normalfallet upphör för ensamkommande som är 18 år och äldre.

Avsnitt 4.5 Undantag från villkoren i särskilda situationer

Utredningen föreslår att regeringen ska kunna meddela föreskrifter om undantag från villkor att bo på asylboende om tillströmningen av asylsökande är särskilt omfattande eller om massflyktsdirektivet aktiveras. SKR ser risker med möjligheten att öppna upp för eget boende, särskilt i tider av högt mottagande som medför extra stort behov av ordning och reda. Samtidigt kan det inte uteslutas att andra boendelösningar behöver tas tillvara i en extraordinär situation, som till exempel eget ordnat boende.

SKR menar att det är av yttersta vikt att regeringen inte delegerar möjligheten att besluta om undantag till Migrationsverket eller annan myndighet. Undantag bör enbart föreskrivas om alla andra möjligheter är uttömda och regeringen har en bredare verktygslåda för att vidta åtgärder än vad som ligger inom en enskilds myndighets mandat och resurser. För att ha beredskap för högt mottagande anser SKR att regeringen bör säkerställa att det finns färdigutredda alternativa boendelösningar, som kan aktiveras i en extraordinär situation. Det kan till exempel handla om hur det samlade statliga fastighetsbeståndet kan nyttjas, om uppdrag till myndigheter att ingå samverkansavtal med civilsamhällets organisationer, kommuner och regioner eller tillfälliga undantag i regelverk som underlättar anskaffning av boende.

Avsnitt 4.8 Andra åtgärder för att fler asylsökande ska bo på asylboende

Utöver villkor att bo i asylboende för rätt till dagersättning och att arbeta under asyltiden föreslår utredningen att regeringen ska ge Migrationsverket i uppdrag att vidta ytterligare åtgärder för att fler ska bo på asylboende. Åtgärderna ska bland annat ta sikte på hur boenden lokaliseras och utformas och hur asylsökande bemöts och informeras. Migrationsverket föreslås också få uppdrag att samverka med andra aktörer i syfte att underlätta för aktörerna att nå ut till asylsökande på asylboenden.

SKR anser att uppdrag till Migrationsverket att vidta sådana ytterligare åtgärder och att i bred bemärkelse samverka med andra aktörer är av yttersta vikt för reformens genomförande, för att få ordning och reda i mottagandet och för mottagningssystemets långsiktiga effekter på integrationen.

För att tydliggöra att dessa andra åtgärder från Migrationsverket är minst lika viktiga i reformen som villkoret att bo på asylboende för att få förmåner, bör det uppdraget också anges i en bestämmelse i LMA. Likaså bör det regleras i LMA att Migrationsverket ska samverka, och även samråda, med kommuner, regioner, länsstyrelser och andra aktörer inför etablering av asylboenden och när de är i drift. Motsvarande uppdrag bör ges till länsstyrelserna. Det bidrar till att få ett sammanhållet system för mottagande av asylsökande och nyanlända.

Syftet med samråd och samverkan mellan aktörer är att få en så ändamålsenlig lokalisering och utformning av asylboenden som möjligt. De måste till exempel säkerställas att det i anslutning till asylboende finns förutsättningar och kapacitet för stöd och insatser framförallt från Migrationsverket, men även från andra aktörer. Staten genom Migrationsverket har såväl det organisatoriska som ekonomiska ansvaret för den asylsökande under hela asyltiden och ska därför även svara för alla de kostnader i form av insatser som skola, vård, allmänna kommunikationer, fritidsaktiviteter och annat som utförs av kommuner, regioner och civilsamhället.

Barnperspektivet är centralt. Det är särskilt viktigt att boenden utformas utifrån ett barnperspektiv och att familjer med barn vill och föredrar att bo i ett asylboende. Barn vars föräldrar väljer att ordna boende själva kommer vara ytterligare utsatta då familjen inte har rätt till ekonomiskt stöd varken med stöd av LMA eller socialtjänstlagen. Det är också viktigt med ett nationellt perspektiv i samrådet så att det blir en ändamålsenlig spridning av boenden över landet. Om till exempel upphandlingsregler inte medger samråd och samverkan innan Migrationsverket fattar beslut om att etablera

ett asylboenden anser SKR att andra former för anskaffning av boenden ska användas.

Avsnitt 5.5. Bestämmelserna om organiserad sysselsättning tas bort

Utredningen konstaterar att Migrationsverket inte har bedrivit någon organiserad verksamhet för asylsökande på flera år, trots att detta är en lagstadgad uppgift enligt 4 § LMA. Denna uppgift har i stället utförts av främst de kommuner där de asylsökande haft sin bostad och civilsamhället, i många fall utan ersättning. Det är viktigt att slå fast Migrationsverkets ansvar även för dessa aktiviteter, varför SKR anser att bestämmelserna ska vara kvar. Det är inget som hindrar att Migrationsverket överlämnar dessa uppgifter till andra aktörer, men det ska i så fall ske på ett reglerat och ordnat sätt där utföraren även får ersättning för de uppgifter som lämnas över.

Avsnitt 7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Det är över ett halvår sedan utredningens delbetänkande presenterades. Då bedömde utredningen att de föreslagna författningsändringarna kan träda ikraft den 1 april 2024. SKR anser att det är av vikt att regeringen och Migrationsverket agerar skyndsamt för att få bättre ordning och reda i asylmottagandet. För att lyckas är det dock helt avgörande att mottagningsorganisation, arbetssätt, rätt lokaliserade och utformade asylboenden och fungerande samverkansstrukturer med andra aktörer finns på plats. SKR har också ovan lyft betydelsen av att en asylboendereform går hand i hand med nödvändiga andra förtydliganden i LMA vilket utredningen har uppdrag att presentera förslag om i sitt slutbetänkande. Regeringen bör ta i beaktande nämnda faktorer i fråga om regelverkets ikraftträdande.

Vad gäller slutlig utformning av övergångsbestämmelser bör regeringen beakta utvecklingen av det nu aktiverade massflyktsdirektivet samt hur mottagandet bäst bör organiseras utifrån att skyddsbehövande från Ukraina antingen är kvar i Sverige eller kan återvända. SKR anser att flyttar till följd av föreslagen reform, i synnerhet för barn och för personer som är etablerade i skola, på arbetsmarknaden och i lokalsamhället, ska minimeras.

Avsnitt 8 Konsekvensbeskrivningar

Fler asylsökande som bor i asylboende och fler nyanlända som kan anvisas enligt bosättningslagen påverkar kommuner och regioners uppdrag. Därför är de åtgärder som SKR lyft ovan viktiga: Att en väl fungerande samverkan och samråd mellan staten, kommuner, regioner och andra aktörer om

mottagandet av asylsökande och nyanlända säkerställs; översynen av LMA som tydliggör ansvarsfördelning för sociala insatser mellan stat och kommun samt åtgärder kopplade till nyanländas bosättning efter uppehållstillstånd. Av översynen av LMA och att fler asylsökande bor i asylbonde följer också behovet av att se över systemen för ersättning till kommuner och regioner för att statens ekonomiska ansvar för asyl- och flyktingmottagandet ska fullgöras. SKR förutsätter en fortsatt dialog med regeringen i den översynen.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Henriksson
Ordförande

*Särskilt yttrande lämnades av Vänsterpartiet och Miljöpartiet, se **bilaga 1**.*

Styrelsen
2023-06-16

Reservation från Vänsterpartiet och Miljöpartiet, Styrelsen 2023-06-16

En ny ordning för asylsökandes boende (SOU 2022:64)

Vänsterpartiet och Miljöpartiet är mycket tveksamma till begränsningar av asylsökandes möjlighet att välja bostadsort. Forskning från Uppsala universitet, Stanforduniversitetet, ETH i Zürich och London School of Economics visar att det är betydligt mer gynnande för den enskildes integration att bo nära människor med samma ursprung, än att bo på en anläggning med endast nyanlända. Det ger ett betydligt större kontaktnät och möjlighet till guidning i det nya samhället, istället för isolering. Den segregation och det utanförskap som existerar är i hög grad kopplat till bristen på bostäder och segregerade bostadsområden. Det är i många fall endast i socialt eftersatta områden som det går att få tag på en egen bostad. Bostadsbristen och boendesegregationen är betydligt viktigare och mer verkningsfullt att åtgärda för att komma till bukt med segregation, utanförskap och trångboddhet, än att införa tvång, kontroller och sanktioner mot utsatta människor som flytt från krig och förtryck. Det är mycket välkommet med förbättringar av asylboenden både i utformning och placering, och utredningens förslag om självhushåll, tillgänglighet och bättre lokalisering kan leda till förbättringar men vi anser att utredningens förslag på dessa områden är otillräckliga. Förslaget att ersätta kostnaden för att åka kollektivt är en förbättring, eftersom dagersättningen är orimligt låg. Förslagen om att förlora eller få nedsatt dagersättning ifall en person väljer bort asylboende medför en stor risk att människor hamnar i total ekonomisk utsatthet, och dessutom ett ökat ansvar för kommunen att bistå med akut bistånd. Förslaget att endast de som bor på asylboende kan ha möjlighet att arbeta leder till situationer där en trygg boendemiljö för ens barn kan komma att ställas mot ens möjlighet att försörja sig, om inte asylboendena utformas för att barnfamiljer ska kunna bo där en längre tid. Utredningens förslag om att villkora dagersättning till asylboende, att dra in dagersättning ifall ordningsregler inte följs även gällande sådant som störande ljud, och begränsningar i möjligheten att arbeta är direkt skadliga, och motverkar ett humant och värdigt asylmottagande.